La dinàmica de la fecunditat i els seus determinants socioeconòmics a Espanya

Roberta Rutigliano



Primer pla d'una mare que sosté amb la mà les cames del seu nadó. Fotografia: Adobe Stock

Espanya és un dels països amb uns nivells de fecunditat més baixos d'Europa i té una de les edats mitjanes de maternitat més elevades. Tot i la baixa fecunditat, les preferències de les persones sobre el nombre de membres que formen les famílies s'han mantingut força constants al llarg del temps i sense diferències significatives entre contextos socials i geogràfics: al voltant de dos fills de mitjana, cosa que revela que moltes persones no arriben al nombre de fills desitjat. La preocupació pel descens de la natalitat ha centrat el debat públic espanyol amb expressions com *hivern demogràfic* per descriure la situació alarmant en matèria de fecunditat. Aquest article pretén oferir una imatge actualitzada i menys preocupant de la fecunditat espanyola i els seus determinants socioeconòmics, i desplaçar el focus d'atenció de la perspectiva agregada a un enfocament centrat en el dret individual. A Espanya, les persones no tenen les condicions adequades per tenir fills; els sistemes polítics, socials i institucionals no aconsegueixen establir per als progenitors contextos compatibles amb la consecució del nombre de fills desitjats i una trajectòria professional satisfactòria, especialment per a les mares. Una fecunditat baixa i tardana pot tenir conseqüències significatives per al benestar individual, ja que satisfer els desitjos de fecunditat és un component important del benestar i dels drets reproductius d'una persona.

Introducció

La fecunditat, a més de la mortalitat i la migració, constitueix un pilar fonamental del canvi demogràfic. Tant els determinants com les conseqüències abasten els nivells micro, macro i meso. [1] A nivell macro i meso, la fecunditat es pot considerar un indicador de l'estat de salut d'una societat: un nivell de fecunditat baix o mínim perllongat és preocupant, ja que afecta la sostenibilitat econòmica d'un país i pot indicar la manca d'un vincle efectiu entre l'ocupació femenina, la maternitat i les polítiques públiques. [2] A nivell micro, l'estudi de la fecunditat està relacionat amb el benestar i la satisfacció de les persones. [3] En diversos països, les dones no arriben al nombre de fills desitjat, cosa que es coneix com a *bretxa de fecunditat*. Per tant, l'estudi de la fecunditat al llarg del temps proporciona una eina poderosa i complexa per comprendre la dinàmica social a diferents nivells.

Tendències i teories sobre la fecunditat

Al voltant de la dècada del 1960, gairebé totes les societats avançades van experimentar un descens dels nivells de fecunditat, mesurat principalment amb diferents correccions de la taxa global de fecunditat (TGF). [4] En concret, la taxa global de fecunditat a Europa va baixar, de mitjana, de 2,6 fills per dona el 1960 a 1,37 fills per dona la dècada del 1990. Diversos països, entre els quals Espanya, van experimentar l'anomenada *fecunditat mínima*: un nivell de fecunditat per sota del nivell de reemplaçament de la població. Com a interpretacions més acreditades d'aquestes tendències de la fecunditat, van sorgir dues teories. En primer lloc, Gary Beker, a *New Home Economics* (1981), va postular que els cònjuges es reparteixen les tasques de manera complementària; per exemple, un membre de la parella treballa a temps complet al mercat laboral i l'altre, normalment la dona, treballa a temps complet a casa. Segons aquest model, l'entrada massiva de dones al mercat laboral eleva el cost d'oportunitat de tenir fills, ja que les dones tenen menys temps per dedicar-lo a les tasques domèstiques i a l'oci. Sortir del mercat laboral per tenir cura dels fills té massa costos, per això les dones posposen o renuncien a la maternitat. En segon lloc, la teoria de la segona transició demogràfica, desenvolupada per Ron Lesthaeghe l'any 1995, sosté que els baixos nivells de fecunditat són conseqüència directa de les transformacions dels valors socials, per exemple, els valors postmoderns, que posen èmfasi en l'individualisme i l'autorealització en lloc de formar una família (figura 1).

No obstant això, a partir de la dècada del 2000, la taxa global de fecunditat no ha deixat d'augmentar a la majoria dels països amb una fecunditat baixa i mínima, i ha superat els 1,3 fills per dona. [5] [6] La decisió de les dones de tenir el primer fill es produeix a una edat més tardana, però l'espai de temps entre el primer i el segon fill ha disminuït, cosa que és crucial per evitar la fecunditat mínima. En altres paraules, l'efecte temporal en la taxa global de fecunditat causat per l'ajornament de la maternitat ha anat desapareixent, i la taxa de fecunditat de la cohort ha tornat a augmentar en les cohorts més recents. A més, a principis de la dècada del 2000, la relació negativa inicial entre la fecunditat i la participació femenina en la força de treball es va tornar positiva, especialment en els països amb uns nivells alts de participació femenina en la força de treball i amb polítiques d'igualtat de gènere, per exemple, orientades a una participació més important dels pares

en la cura dels fills.

Ni la segona transició demogràfica ni el marc de la nova economia domèstica no van preveure aquesta nova tendència en l'augment de la fecunditat. En concret, les dues teories van fracassar a l'hora de predir aquest *retorn a la fecunditat* (si més no, en la seva formulació clàssica). Així doncs, els investigadors van formular un nou marc: la teoria de la revolució de gènere. [7] [8] Per a aquesta teoria és crucial que l'entrada massiva de les dones a l'educació i al mercat laboral hagi desafiat tant les institucions com la *família tradicional*. [9] Segons aquest marc, podem dividir la revolució de gènere en dues etapes. En la primera fase, les dones s'incorporen al mercat laboral mentre continuen tenint responsabilitats importants a la llar. Com que treballen fora de casa, afegeixen un "segon torn", a més de les tasques domèstiques, cosa que provocava una baixa fecunditat [10] i uns nivells alts d'infecunditat. [11] En la segona fase, tant les institucions (a un nivell macro) com les parelles (a un nivell micro) s'adapten al nou paper de les dones. L'estat del benestar promou polítiques encaminades a una cobertura més gran dels serveis d'escola bressol, la participació dels pares, prestacions més elevades per a la cura dels fills i permisos de maternitat i paternitat més llargs. [12] A més, els homes participen en el repartiment de la feina no remunerada, s'acullen a més permisos de paternitat i ajuden en la cura dels fills i les tasques domèstiques. Per tant, la fecunditat augmenta, mentre que el nombre de persones que no tenen fills torna als nivells "habituals", és a dir, al voltant del 15 % de tota la població.

> Durant la dècada del 1960, gairebé totes les societats avançades van viure un descens dels nivells de fecunditat. Diversos països entre els quals Espanya, van experimentar un nivell de fecunditat per sota del nivell de reemplaçament de la població

Tot i que la teoria de la revolució de gènere proporciona un marc important, no explica els descensos recents de la fecunditat als països capdavanters (per exemple, Suècia i Noruega). A més, en diversos països, entre els quals Espanya, la teoria de la revolució de gènere no ofereix una explicació completa de la dinàmica de la fecunditat. Els resultats de la fecunditat es veuen matisats per diverses variables a nivell macro, com ara la recessió econòmica; a nivell micro, amb qüestions com l'educació o la genètica, i a nivell meso, en funció de variables com el capital social o el mercat laboral. Així doncs, hi ha una necessitat urgent d'examinar i considerar factors addicionals per comprendre i analitzar la dinàmica canviant de la fecunditat.

Les fluctuacions de la fecunditat espanyola: determinants demogràfics

Espanya és un cas interessant, ja que representa un país amb uns nivells especialment baixos de fecunditat i amb una fecunditat tardana. En els darrers trenta anys, Espanya ha registrat unes taxes globals de fecunditat constantment baixes i una edat mitjana elevada de les mares primerenques. La taxa global de fecunditat va passar d'1,31 fills el 1992 a 1,12 el 2022, mentre que l'edat mitjana de les dones que donen a llum per primer cop va passar dels 27,5 anys als 32,6 en el mateix període. Avui dia, moltes dones no tenen fills o decideixen tenir-ne més tard. Segons dades de l'Institut Nacional d'Estadística (INE), el nombre de dones que donen a llum a partir dels 40 anys ha augmentat un 30 % la darrera dècada. L'any 2022, un de cada vuit naixements corresponia a una mare de 40 anys o més.

Tot i que el debat públic ha abordat el descens de la fecunditat amb alarmisme, és útil analitzar els factors determinants de la fecunditat per comprendre adequadament aquestes tendències. En primer lloc, un motor important de la dinàmica de la societat és la composició canviant de la població al llarg del temps. Dit d'una altra manera, si el nombre de dones en edat reproductiva l'any 2000 és més baix que el 1950, hi haurà un descens fisiològic dels nivells de natalitat 28 anys més tard. [13] És crucial reconèixer aquest mecanisme quan s'analitzen sèries temporals llargues de fecunditat. El debat públic ha utilitzat sovint els nivells elevats de fecunditat dels anys seixanta com a referència per a les tendències de fecunditat posteriors (vegeu la figura 1). Tanmateix, això genera una distorsió en la percepció de la dinàmica de la fecunditat, atès que als anys cinquanta la població de dones en edat reproductiva que van tenir fills entre els anys seixanta i setanta va ser excepcionalment alta a causa del fenomen del baby-boom.

Centrant-nos en les tendències més recents de la taxa global de fecunditat, observem que, després d'un descens continuat de la fecunditat, a partir del 1995 aquesta taxa va començar a recuperar-se a Espanya fins a assolir el seu màxim l'any 2008 (figura 1). Un element a tenir en compte és que la taxa global de fecunditat està esbiaixada internament per l'efecte temporal. En altres paraules, si les dones en edat reproductiva retarden la seva entrada a la maternitat, la taxa global de fecunditat disminuirà al principi i tornarà a augmentar més endavant. Si ens fixem en la figura 1, podem observar aquesta dinàmica en la tendència de la taxa global de fecunditat a Espanya entre el 1990 i el 2005. Concretament, el 1995 la fecunditat a Espanya va assolir el mínim històric d'1,2 fills per dona. Aquesta disminució va anar acompanyada d'un augment sostingut de l'edat en què es dona a llum per primera vegada, dels 27 anys als 31 en les dones de nacionalitat espanyola (figura 2).

Quan les dones que havien de ser mares als 27 anys van començar a tenir fills més tard, als 31, la taxa global de fecunditat es va recuperar lleugerament fins a assolir el seu màxim el 2008. Aquest fenomen també es coneix com a *recuperació de la fecunditat*, i significa que, encara que es produeixi un descens de la fecunditat, aquest no només es deu a un nombre més baix de naixements (quantitat), sinó també a un canvi en el moment en què tenen lloc

(temps). Dit d'una altra manera, les dones tenen fills, però a edats més avançades. Per descomptat, el fet de començar a tenir fills més tard també implica una reducció de la possibilitat d'assolir el nombre de fills desitjat, ja que el període per prendre decisions reproductives importants és més curt que abans.

Un altre fenomen que influeix en la fecunditat és la migració. Els migrants, i en concret les dones migrants, podrien tenir un perfil demogràfic i un calendari de fecunditat diferents dels de la població espanyola, cosa que provocaria canvis en l'estructura de la població en conjunt que incidirien indirectament en els nivells de natalitat. La figura 3 mostra la taxa global de fecunditat a Espanya [14] comparada amb l'evolució del nombre de dones en edat reproductiva per país de naixement entre el 2002 i el 2022. Si ens fixem en la línia que descriu les dones nascudes a l'estranger d'entre 15 i 49 anys, observem que, entre el 2000 i el 2008, aquesta població va augmentar substancialment i va contribuir a l'augment de la taxa global de fecunditat (figura 3) i a l'estabilització de l'edat en què es dona a llum per primera vegada al voltant dels 31 anys en el mateix període (figura 2). El mecanisme subjacent a aquestes tendències és que la població migrant va tenir més fills per dona i que va començar a tenir-ne a edats més primerenques, cosa que va reduir l'edat mitjana general en què s'és mare a Espanya.

A partir del 2008, la taxa global de fecunditat espanyola va començar a baixar de nou i el 2020 va arribar a nivells inferiors a 1,2 fills per dona (figura 3). Aquest descens es pot atribuir a l'augment de l'edat en què s'és mare, tant de les dones espanyoles com de les no espanyoles (figura 2), i a una estabilització del nombre de dones d'origen migrant en edat reproductiva (figura 3). A més, l'augment de l'edat en què s'és mare repercuteix directament en la probabilitat de tenir famílies amb tres fills o més i té relació amb la infecunditat involuntària, [15] que posa el focus d'atenció en la transició cap al primer fill i no pas en el segon ni en fecunditats més elevades.

Determinants estructurals

L'aspecte més difícil en l'anàlisi dels determinants demogràfics de les fluctuacions de la fecunditat és comprendre els factors socioeconòmics que impulsen les dones a ajornar una vegada i una altra la seva entrada a la maternitat. Des d'una perspectiva sociològica, podem tenir en compte la influència de les normes socials i la percepció que la identitat de la maternitat i la paternitat és cada cop menys important entre les generacions més joves. Dit d'una altra manera, les generacions més joves mostren menys interès a tenir fills. Tot i això, aquesta tesi no es recolza en proves empíriques, ja que el nombre desitjat de fills (dos, aproximadament) s'ha mantingut relativament estable. [16] A més, les dades de l'Enquesta Espanyola de Fecunditat (2018) indiquen que els principals motius per no tenir fills malgrat desitjar-ho són el fet de no tenir parella o bé limitacions estructurals com ara un habitatge inadequat, problemes laborals o la manca d'estabilitat econòmica.

Per explicar aquesta tendència, s'han identificat diversos factors. En primer lloc, el mercat laboral espanyol es caracteritza per contractes temporals i nivells d'inseguretat elevats,

que es correlacionen negativament amb el propòsit de tenir fills i el fet de tenir-ne. [17] A Espanya, les dones s'enfronten a una penalització important a causa de la maternitat pel fet que afecta negativament els ingressos, la carrera professional i les aspiracions laborals. La recerca demostra que, deu anys després d'haver tingut un fill, continua havent-hi una bretxa de gènere persistent en els salaris i els ascensos, que s'atribueix en gran mesura a la maternitat. A més, a Espanya les dones continuen sent les principals cuidadores i assumeixen la major part de les responsabilitats en l'àmbit del treball no remunerat, cosa que crea reptes addicionals per a les mares treballadores a l'hora de conciliar la seva vida professional i personal. [18] [19] [20]

En segon lloc, Espanya es considera un país familiarista, cosa que significa que la família es considera la principal entitat responsable del benestar d'un individu. [21] En aquest context, les preferències en la cura dels infants i les polítiques familiars les determinen la interacció dels valors culturals, les estructures familiars i les polítiques públiques. Aquestes interaccions poden obstaculitzar el desenvolupament de sistemes integrals de suport a la família i a la cura dels infants. Encara que la disponibilitat de serveis formals d'escola bressol influeix positivament en les decisions de fecunditat de les dones, hi ha poca oferta d'escoles bressol públiques, [22] i les opcions privades solen tenir uns preus prohibitius. A més, les llargues jornades laborals i la baixa proporció d'empreses que ofereixen horaris flexibles als pares i a les mares agreugen els conflictes entre feina i família. Per tant, els cuidadors informals, com els avis i les àvies, tenen un paper crucial a l'hora d'aportar flexibilitat dins d'un sistema rígid en relació a la cura d'infants.

> Les dones s'enfronten a una penalització important a causa de la maternitat. La recerca demostra que, deu anys després d'haver tingut un fill, continua havent-hi una bretxa de gènere persistent en els salaris i els ascensos

Aquesta dinàmica afecta totes les dones: les desafavorides i les que tenen estudis superiors. Tot i que les dones a Espanya han assolit nivells més alts d'educació, aquest progrés no s'ha traduït en millors llocs de treball, salaris més alts o una distribució més equitativa del treball no remunerat dins de les llars. Per a les dones amb estudis superiors, això crea dos escenaris possibles. D'una banda, poden endarrerir la maternitat tant com sigui possible, cosa que disminueix la probabilitat de tenir un primer o un segon fill. De l'altra, atès que l'educació està associada a uns ingressos més elevats i a una ocupació més estable, les dones amb estudis superiors poden escurçar el temps entre el primer i el segon fill, cosa que augmenta la probabilitat de tenir un segon fill.

Conclusions

La tendència de la fecunditat a Espanya mostra fluctuacions interessants que es poden atribuir a fenòmens demogràfics, com els canvis en l'estructura demogràfica de les dones

en edat reproductiva, i a factors estructurals, com un mercat laboral complicat i la percepció d'inestabilitat durant l'etapa de la vida en què s'han de prendre les decisions reproductives. En aquest article hem presentat una anàlisi concisa de les tendències més recents i dels possibles condicionants demogràfics i estructurals que poden influir en aquesta dinàmica de fecunditat.

Hi ha una gran quantitat de bibliografia centrada a investigar els possibles factors que contribueixen al retard, la reducció i la renúncia a la fecunditat. En resposta a aquesta evolució, els governs de tot Europa i d'altres països occidentals apliquen mesures per fer front a aquestes tendències. Tot i això, com han observat alguns autors, [23] les polítiques públiques poques vegades han adoptat un enfocament "centrat en la persona, inclusiu, basat en els drets i sensible a les qüestions de gènere", que estigui orientat al fet que les persones que viuen en aquests països tenen, de mitjana, menys fills dels que voldrien. En examinar el context internacional, és evident que les institucions que faciliten un equilibri més harmoniós entre les responsabilitats familiars i les laborals són vitals perquè les dones i les parelles puguin tenir el nombre de fills que voldrien. Davant la importància de la igualtat de gènere i la conciliació de la vida laboral i familiar per reduir el nombre de fills que les parelles decideixen no tenir, és essencial continuar monitoritzant els possibles efectes positius de certs canvis introduïts en els darrers anys, com ara la introducció d'un permís de paternitat universal i igual que el de les dones.

Tanmateix, encara que les polítiques de conciliació de la vida laboral i familiar són sens dubte un complement valuós del marc existent, semblen insuficients com a solució aïllada. A més, els debats sobre la fecunditat han d'incloure una anàlisi de les circumstàncies en què les persones han d'acomplir els seus plans relatius a la família per evitar la possibilitat d'aspiracions frustrades. En aquest sentit, abordar la fecunditat també requereix una recerca de les qüestions subjacents, incloent-hi la influència del mercat laboral i l'accés de les persones joves a l'habitatge de manera independent. Els joves han de ser una prioritat per a la societat. Se'ls ha de garantir els drets a l'educació, a la lliure expressió i a un habitatge assequible i fàcilment disponible, així com l'accés al mercat laboral. Les polítiques públiques que empoderin els joves també han d'abordar la situació de la fecunditat i han de tenir com a resultat una societat en què tenir un fill o dos no sigui un privilegi, sinó una elecció lliure.

Agraïments

L'autora agraeix a Amand Blanes Llorens els debats estimulants sobre aquest tema i els seus comentaris sobre l'esborrany d'aquest text. També dona les gràcies al projecte ¿Cuándo la fecundidad tardía implica una baja fecundidad? Tendencias generales y desigualdades sociales, económicas y espaciales en España (FERLOST) del Ministeri de Ciència i Innovació i l'Agència Estatal d'Investigació (PID2022-141778OA-I00), i al projecte europeu COFUND (H2020-MSCA-COFUND-2020-101034228-WOLFRAM2). No obstant això, les opinions i els punts de vista expressats són exclusivament els de l'autora i no reflecteixen necessàriament els de la Unió Europea o l'Agència Executiva Europea de Recerca. Ni la Unió Europea ni l'autoritat que concedeix l'ajut no en poden ser considerades responsables.

REFERÈNCIES

1 — Balbo, N.; Billari, F. C.; Mills, M. (2013). Fertility in Advanced Societies: A Review of Research: La fécondité dans les sociétés avancées: un examen des recherches. *European Journal of Population / Revue Européenne de Démographie*, núm. 29 (1), p. 1-38. Disponible en línia.
2 — Comissió Europea (2005). Communication from the Commission Green Paper "Faced with demographic change, a new solidarity between the generations". COM(2005) núm. 94.
3 — Margolis, R.; Myrskylä, M. (2015). "Parental Well-being Surrounding First Birth as a Determinant of Further Parity Progression". *Demography*, núm. 52 (4), p. 1147-1166. Disponible en línia.

4 — Nombre total de fills que tindria cada dona si visqués fins al final de la seva edat fèrtil i donés a llum d'acord amb les taxes de fecunditat per edat vigents.
5 — Bongaarts, J.; Sobotka, T. (2012). "A Demographic Explanation for the Recent Rise in European Fertility". *Population and Development Review*, núm. 38 (1), p. 83-120. Disponible en línia.

6 — Goldstein, J. R.; Sobotka, T.; Jasilioniene, A. (2009). "The End of 'Lowest-Low' Fertility?". *Population and Development Review*, núm. 35 (4), p. 663-699. Disponible en línia.

7 — Esping-Andersen, G.; Billari, F. C. (2015). "Re-theorizing Family Demographics". *Population and Development Review*, núm. 41 (1), p. 1-31. Disponible en línia.
8 — Goldscheider, F.; Bernhardt, E.; Lappegård, T. (2015). "The Gender Revolution: A Framework for Understanding Changing Family and Demographic Behavior". *Population and Development Review*, núm. 41 (2), p. 207-239. Disponible en línia.
9 — Faig servir aquest terme en pro de la brevetat, ja que, si adoptem una perspectiva històrica, el que anomenem *família tradicional* és més aviat un fenomen recent. Vegeu Ruggles, S. (2015). "Patriarchy, Power, and Pay: The Transformation of American Families, 1800-2015". *Demography*, núm. 52 (6), p. 1797-1823. Disponible en línia.
10 — McDonald, P. (2000). "Gender Equity, Social Institutions and the Future of Fertility". *Journal of the Australian Population Association*, núm. 17 (1), p. 1-16. Disponible en línia.
11 — Kreyenfeld, M.; Konietzka, D. (ed.) (2017). *Childlessness in Europe: Contexts, Causes, and Consequences*. Cham: Springer International Publishing. Disponible en línia.
12 — Goldscheider, F.; Bernhardt, E.; Lappegård, T. (2015). "The Gender Revolution: A Framework for Understanding Changing Family and Demographic Behavior". *Population and Development Review*, núm. 41 (2), p. 207-239. Disponible en línia.
13 — Suposant que 28 anys és l'edat mitjana en què es dona a llum.
14 — Nombre mitjà de fills per dona en edat reproductiva.

15 — Rybińska, A.; Morgan, S. P. (2019). “Childless expectations and childlessness over the life course”. *Social Forces*, núm. 97(4), p. 1571-1602.
16 — Sobotka, T.; Beaujouan, É. (2014). “Two Is Best? The Persistence of a Two-Child Family Ideal in Europe”. *Population and Development Review*, núm. 40 (3), p. 391-419. Disponible en línia.
17 — Comolli, C. L. (2017). “The Fertility Response to the Great Recession in Europe and the United States: Structural Economic Conditions and Perceived Economic Uncertainty”. *Demographic Research*, núm. 36, p. 1549–1600. Disponible en línia.
18 — Castro Martín, T.; Martín García, T.; Cordero, J.; Seiz Puyuelo, M.; Suero, C. (2021). *Las causas de la muy baja fecundidad en la España actual*.
19 — Garcia Roman, J.; Cortina, C. (2016). “Family Time of Couples with Children: Shortening Gender Differences in Parenting?”. *Review of Economics of the Household*, núm. 14 (4), p. 921-940. Disponible en línia.
20 — Sevilla-Sanz, A. (2010). “Household Division of Labor and Cross-Country Differences in Household Formation Rates”. *Journal of Population Economics*, núm. 23 (1), p. 225-249. Disponible en línia.
21 — Esping-Andersen, G. (2009). *Incomplete revolution: Adapting welfare states to women’s new roles*. Polity.
22 — Baizan, P. (2009). “Regional Child Care Availability and Fertility Decisions in Spain”. *Demographic Research*, núm. 21, p. 803-842. Disponible en línia.
23 — Gietel-Basten, S.; Rotkirch, A.; Sobotka, T. (2022). “Changing the perspective on low birth rates: why simplistic solutions won’t work”. *BMJ (British Medical Journal)*, núm. 379, p. 1. Disponible en línia.

Roberta Rutigliano

Roberta Rutigliano és investigadora Ikerbasque Research Fellow a la Universitat del País Basc, dins del Grup d’Investigació en Determinats Socials de la Salut i Canvi Demogràfic (OPIK). És llicenciada en Economia per la Universitat Bocconi de Milà i doctora en Demografia Social per la Universitat Pompeu Fabra. La seva recerca aplica mètodes quantitatius per analitzar les desigualtats familiars. Se centra en la fecunditat i les dinàmiques familiars en contextos de baixa fecunditat, amb una atenció especial a com les relacions intergeneracionals i les polítiques públiques influeixen en les oportunitats de les dones per compatibilitzar la maternitat amb altres projectes de vida.